19
(3582)
23. 9. 2022
Cena 0,40 €

НОВЕ ЖИТТЯ

DVOJTÝŽDENNÍK RUSÍNOV-UKRAJINCOV SR • ДВОТИЖНЕВИК РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ СР

Народні традиції у скансені

У Свиднику відбувся День народних традицій та 27-й річник міжнародних змагань у приготуванні перогів

У неділю, 11 вересня 2022 року, скансен СНМ – Музею української культури у Свиднику з нагоди Днів європейської культурної спадщини у Словаччині традиційно привітав шанувальників народної творчості, ремесел, фольклору та любителів перогів на винятковому святі – День народних традицій і з ним пов'язаним міжнародним змаганням з приготування вареників (перогів). Урочистою промовою відкрив програму свята директор СНМ – Музею української культури у Свиднику Ярослав Джоґаник. З вітальним словом виступили голова Пряшівського самоврядного краю Мілан Маєрський, приматорка міста Свидник Марцела Іванчова та радник Посольства України в Словацькій Республіці Наталія Никифорак. Між запрошеними гостями були Почесний консул України в Словаччині Станіслав Обіцький, депутати Пряшівського самоврядного краю, депутати міської ради та інші.

▲ *Урочистою промовою відкрив програму в скансені директор СНМ – Музею української культури у Свиднику Ярослав Джоґаник.*

▲ *Найменші учасники змагання у ліпленні перогів Матій і Матуш.*

Цьогорічна осінь приготувала організаторам сюрприз у вигляді дощу, доречно замітити, що це трапляється раз за 10 років проведення акції. Але з початком програми і погода покращала, що сприяло її успішному проведенню. Адже більше тисячі відвідувачів прийшло в цей день до скансену, аби в черговий раз проникнутись атмосферою улюбленого свята, почастуватись у фурманській корчмі чи біля гастрономічних палаток, пройтись по скансені, наповненому різноманітними ремісничими палатками, атракціями для дорослих і дітей.

Всього було достатньо і цього разу, це пізнавальний куточок в старій школі, де були приготовлені цікаві квізи та гаданки, і їзда на конях з Ранчу Павловце, котрі збагатили програму та порадували діточок, адже сільськогосподарські тварини - це також успадкований скарб нашої країни, як і продукти бджільництва, а також неповторні зразки ремісничого виробництва, котрі були представлені в скансені. Різножанрова музична програма від фольклору через інструментальну класичну музику аж до сучасної пісні задовольнила всі музичні смаки її любителів. Концертна програма співацької групи *ПАРОБЧАЦІ* з Гуменного від самого початку задала веселу ноту з гумористичним словом. На сцені скансену грали та співали гості з України, це інструментальний ансамбль *РАПСОДІЯ,* керівник Леся Дубенко та співачки Вікторія Балог і Іванна Желізняк, відділу культури Холмківської сільської ради Закарпатської області, котрих тепло і щирими оплесками вітала публіка.

▲ *У приготування перогів активно включилися (справа) Марцела Іванчова, Мілан Маєрський та Ярослав Джоґаник.*

▲ *ФСк Стропковчани.*

Всі присутні з нетерпінням чекали і тішились на міжнародне змагання в приготуванні перогів, котре відстартувало свій 27-й річник. Вареники – «пироги», «пероги» – ще й сьогодні улюблена і популярна домашня страва, свого роду кулінарна візитна карточка Східної Словаччини. Тому і зацікавленість позмагатися в умінні приготувати найсмачніші пероги надалі триває. Цього разу змагалося 5 команд і журі було вибрано з представників культурної сфери діяльності, у складі Анна Кнєжова – голова, Єва Гірчкова та Мирослав Штофа. Змагання сповнило очікування всіх бажаючих поласувати перогами, видалося дуже смачним і веселим. Пероги були «татарчані» з капустою, з «бандурками» і бринзою, «бандурками» і сириком «карічком», сиром, вишнями, картопляно-печінковою начинкою, «бандурково-творогово-капустові». Було проблемою для журі вибрати ті найліпші, оригінальні та неймовірно смачні були всі приготовлені пероги. З цим погодилась і публіка, котру після змагання пригощали команди.

Тому оцінювали роботу команд по категоріях. Найшвидше приготувати пероги вдалось команді *Вапеняни* з села Вапеник, команда також варила «бобальки» з кольорового тіста для публіки і мала найменших учасників – близнят Матія і Матуша, котрим всього по 3 рочки; найбільша кількість

(Продовження на 2 стор.)

Стежками Олександра Павловича

▲ *Перед пам'ятником О. Павловичу у Свиднику.*

У третю вересневу суботу щорічно зустрічаємось на вже традиційному туристичному поході, присвяченному поетові, «співцю Маковиці», педагогу, духовному і громадському діячеві Олександру Павловичу. Цей час приблизно співпадає з днем його народження. 19 вересня 1819 р. він народився в селі Шариське Чорне Бардіївського округу, помер у Свиднику 25 грудня 1900 р., проживши і відслуживши 30 років греко-католицьким священником.

17 вересня 2022 року за сприятливої погоди відстартував 31 річник туристичного походу під назвою «Стежками Олександра Павловича», заснований і організований як прояв пошани народному патріоту і будителю. Патронат над походом взяли приматорка міста Свидник Марцела Іванчова та староста села Шариське Чорне Андрій Бувалич. Особиста допомога в організації походу директора СНМ – МУК Ярослава Джоґаника.

Традиційно на початку туристичного походу заступники організаторів: голова РР СРУСР Людмила Ражина, цього року від міста предноста Михайло Ґорищак, директор СНМ – МУК Ярослав Джоґаник, голова клубу «Бескид» Михайло Гайдук та його учасники поклали квіти до пам'ятника О. Павловичу, що знаходиться біля міського Будинку культури та на його могилу при греко-католицькому храмі у Свиднику. Переїхавши автобусом у село Шариське Чорне, походуючих біля пам'ятної дошки О. Павловичу привітав староста села Андрій Бувалич. До пам'ятної дошки були покладені квіти. В селі до групи приєднались дальші учасники. Всього в поході взяло участь 22 людей різного віку, декотрим вже за 70, а маршрут не з легких, проходить складним тереном: Шариське Чорне – Красна гора – Маковиця – Чорна гора – Гострий верх – Свидник скансен, довжиною в 20 км 400 м. Тому його здолання і зустріч у фініші викликали радості за успіх кожного. У скансені СНМ – Музею української культури у Свиднику на всіх чекав зварений в котлі на вогнищі смачний гуляш. Було дуже приємно, що привітати учасників походу вже в цілі прийшов Мілан Цоцуля, один із його засновників і довгорічний активний організатор та учасник. Приємних спогадів за ці роки назбиралось чимало.

Головний організатор – Регіональна рада Союзу русинів-українців СР у Свиднику та співорганізатори – місто Свидник, село Шариське Чорне, СНМ – Музей української культури у Свиднику, клуб словацьких туристів «Бескид» у Свиднику, дякують всім учасникам походу за підтримку акції на її продовження в славних і добрих наших традиціях.

Л.Р.

▲ *Учасники походу у Шариському Чорному, рідному селі Олександра Павловича.*

▲ *Дощ не став перешкодою для глядачів.*

Народні традиції у скансені

(Закінчення з 1 стор.)

перогів вийшла у фольклорної команди *ФСк Стропковчани,* водночас вони були найкраще одягнені в національних строях і з добовими кухонними атрибутами; найвеселішою командою були визнані *Парубки зі Свидника*; про найкращу форму перогів постарались *Українці у Свиднику*; найоригінальнішу начинку (м'ясо з сиром *Niva*) придумала команда *Медпрацівників* зі Свидника. Всі учасники змагання отримали слова вітання від членів журі, також тогорічний знак змагань – «перниковий періг» з написом та грошові винагороди від директора СНМ – МУК.

Водночас зі змаганням, в селянській садибі Кечківці готувались жупанські та приматорські пероги. Голова ПСК Мілан Маєрський, під патронатом якого відбувався День народних традицій, та приматорка Свидника Марцела Іванчова власноручно відварили десять тисяч перогів і запросили всіх бажаючих на їх коштовку.

Багата лотерея, більше 20-ти дарунків, між якими були цінні призи: від колективу і директора СНМ – МУК – художня картина автора Михайла Ковбаснюка, від приматорки Свидника – електроніка та ін., спонукала бажаючих спробувати щастя.

І на завершення чудової події *Дня народних традицій та Пероги 2022* з концертом виступила популярна капела *DYNAMIX*. Молоді, талановиті з прекрасними голосами музиканти своїм виступом викликали бурхливі емоції, спровокували до танцю і були обдаровані оплесками захопленої публіки.

Дякуємо всім, хто святкував з нами цей день у скансені СНМ – МУК, за підтримку у збереженні нашої культурно-історичної спадщини і традицій.

Двері СНМ – Музею української культури у Свиднику завжди відкриті широкій громадськості!

Людмила РАЖИНА,
СНМ – МУК.
Фото СНМ – МУК
та Ладислава ЦУПЕРА.

▲ *Виступають Вікторія Балог і Іванна Желізняк.*

Український переклад Пряшівщини з оцінці спеціалістів

Український художній переклад Пряшівщини в Україні розглядався спорадично. Радує, що останнім часом науковці України інтенсивніше починають розглядати український переклад на Пряшівщині в загальноукраїнському контексті.

Статті такого характеру появились в Одесі на сторінках науково-теоретичного часопису з мовознавства «МОВА» (№37/2022).

Йдеться про статтю канд. філологічних наук, доц. кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики ім. Г. Кочура Львівського національного університету ім. І. Франка Олександри Володимирівни Літвіняк під назвою *«Сподвижники українського перекладознавства Пряшівщини»* та статтю доктора філологічних наук, проф. кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики ім. Г. Кочура Львівського національного університету ім. І. Франка Тараса Володимировича Шмігера *«Ревізія принципів для історії українського перекладознавства: Урок Пряшівської України».*

О. С. Літвіняк в межах дослідження зосередила увагу на такі видання:

«Дукля», «Науковий збірник Музею української культури у Свиднику», «Дружно вперед», «Школа і життя» (Додаток до журналу «Дружно вперед»), «Наукові записки Культурного союзу українських трудящих у ЧССР». Вона пише, що за понад шістдесят останніх років з'явилося чимало розвідок про переклад і українсько-словацькі та словацько-українські літературні взаємини. Серед найактивніших дописувачів – Михайло Роман, Михайло Мольнар, Любиця Бабота, Йосиф Шелепець, Юрій Бача, Павло Мурашко, Микола Мушинка, Антон Болек, Михайло Гиряк, Микола Неврлі, Іван Мацинський, Юрій Кундрат, Іван Яцканин та інші.

В свою чергу, Т. В. Шмігер, крім іншого, зазначає: «...найважливішими чинниками для ідентифікації приналежности окремих праць до національної наукової школи залишаються мова та національність, а генетичні зв'язки (посилання на джерела) та типологія методів важливі, але українське перекладознавство – як і більшість національних шкіл перекладознавства у світі – не витворили особливої національної теорії перекладу. Водночас, існує небезпека, що «українське перекладознавство» Пряшівщини втратить тяглість із традиціями перекладознавства Української держави й існуватиме лише як частина «словацької школи україністики».

«Для підтримання розвитку пряшівської школи, що буде найкориснішим і для України, і для Словаччини, потрібно зміцнювати й розширювати українські науково-дослідні інституції Пряшівщини», – приходить до висновку автор дослідження.

-мі-

Карпатські українці на історичних стежках (5)

Взагалі на сусідніх територіях є й давніші свідчення. Так, наприклад, назва *Бойко* фіксується вже у валаській грамоті 1521 року, але, як небезпідставно гадає І. Панькевич, на цей раз маємо справу не з етнонімом *бойко,* а з звичайним суфіксальним іменем типу *Ивашко, Петрашко* [ПанБол 230]. У 1437 році в селі Вайнятина (Сх. Словаччина) згадується *Michaelis Bayko* [Nagy-2 339], але це прізвище до бойків не має жодного відношення.

Таким чином, перші записи прізвищ, які справді походять від етноніма *бойко,* на Закарпатті фіксується лише з XVII ст. Їх наукова вартість, передусім, у тому, що вони підтверджують висловлене вже в науці положення про те, що масове гуцульське переселення з району Черемоша і Коломиї на Рахівщину проходило десь у середині XVII та на початку XVIII ст., що гуцули в ту пору спускалися аж до В. Бичкова.

Ще менше історичної чи демографічної інформації можна вилучити з прізвищ, які походять від етноніма *ґу́цул.* Таких прізвищ на Закарпатті всього два: прізвище *Ґу́цул* (Бедевля, Терново, Т. Лази, Дулово, В. Водяне, Водиця, В. Бичків) та *Гуцул'ик* (Ясіння, Ч. Тиса). Як бачимо, ареал прізвища *Ґу́цул* безпосередньо прилягає до Гуцульщини, але ніде не перекривається з нею, чим повністю відповідає законові відносної негативності. Прізвище *Гуцул'ик* знаходиться чомусь у центрі Гуцульщини. Обидва прізвища на Закарпатті є недавніми. В усякому разі до кінця XVIII ст. вони на Закарпатті не значаться, хоч перше з них у наші дні досить поширене. У селі Бедевля живе близько 20 родин на прізвище *Ґу́цул.* Звертає увагу на себе й те, що прізвище *Ґу́цул* скрізь вимовляється з наголосом на першому складі, чим повторює румунський апелятив *hot, hoţul «*розбійник» та й місцевий етнонім «*ґу́цул».* Варто відзначити й те, що частина старожилів назву «*ґу́цул»* навіть на закарпатській Гуцульщині сприймає ще як образливу і неохоче приймає її.

Відображення у прізвищах інших закарпатських етнонімів, зокрема мікроетнонімів регіонального характеру типу *Бема́к* (Перечинщина і Березнянщина), *Бл'ашко́* (Підполозя), *Брижак, Була́к* (Свалявщина, Перечинщина, Іршавщина), *Гайнал'* (Рахівщина), *Гайнал'ій* (Тячівщина), *Гевґачик* (Абранка) і т. п., – явище досить пізнє і пам'ятками до XIX ст. майже зовсім не документоване.

Проте один із таких мікроетнонімів, а саме етнонім *гайнал'* (так називають гуцули всіх долинян, передусім мешканців сіл між В. Бичків та Хуст), хоч у пам'ятках до кінця XVIII ст. не фіксується, все-таки він вартий уваги. Етимологію місцева інтелігенція його виводить із угорського *hajnal* «зоря», «світанок». Ф. М. Потушняк пов'язує його з місцевим дієсловом *гайнувати* «пити-гуляти» [Bereg 186]. На нашу думку, обидві етимології малоймовірні. Слабким місцем першої є семантика, а другої – словотвір. Більш імовірно, що в основі етноніма *гайна́л'* наявний румунський апелятив *hoinar «*волоцюга» (пор. ще румунський прикметник *hain* «жорстокий», «пудступний» та румунське дієслово *haini* «повставати»). Якщо наше припущення правильне, то виходить, що румуни були найменувачами не лише для гуцулів, але й для їх найближчих закарпатських сусідів – *гайналів.* Перших вони прозвали опришками чи злодіями, а других – волоцюгами. Прізвище *Гайнал'* побутує в наші дні у селах Луг Рх, В. Биків, Коб. Поляна та Солотвино. До цього ареалу з заходу прилягає й ареал прізвища *Гайнал'ій*, яке тепер побутує у селах Терново, Добрянське, Вільхівці, Вільхівці-Лази, Тячово, Тячівські Лази, Бедевля, Біловарці, Тересва, Новоселиця, Підплеша та Р. Мокра.

Антропонімія і міграційні процеси людності в Карпатах

На північнокарпатське походження вказує і ряд відапелятивних прізвищ Закарпаття. Наприклад: *Глос, Драб, Ґро́шик, Капа́рник, Карбо́ванец', Оґро́дник* та ін.

Почався цей рух ще в доісторичні часи, і встановити його початок на підставі антропонімних даних неможливо. Частина археологів та істориків схильна датувати його початок VI–VII сторіччями, тобто поаварськими часами, чи навіть часом просування слов'янських племен через Карпати на Балкани, інші – пізнішими сторіччями. З наступних сторіч приходить уже ряд конкретних історичних та лінгвальних аргументів, які підтверджують думку про значну інтенсивність цього переселенського процесу з півночі на південь (див. [Мицюк 13, 69] та ін.). Так, наприклад, відомо, що в XI – XIII сторіччях населення Галицько-Волинського князівства часто тікало на південні схили Карпат [І. Г. Коломієць. Боротьба південно-західних руських князівств проти експансії угорських феодалів XI – XIII стст. Ужгород, 1949. – КолБор 11, 15; Неєдлий 209-211]. У 1241 році через Веречанський перевал тікали в Угорщину великі маси галичан «від безбожних татар» [Шушар 157]. Вітчизняний учений уродженець Закарпаття Іван Орлай ще 1804 року у праці «История о Карпато-Россах, или о переселений Россіян в Карпатские горы и о приключениях с ними случившихся» пише аж про чотири масові переселенські хвилі руських слов'ян за Карпати. Одне з них ще у X ст. було розміщене в районі міста Оросвар сином вождя Арпада Золтаном, інше король Коломан на початку XII ст. розмістив у районі міста Оросфалва, а найчисленніше з них Король Владислав у кінці XIII ст. розмістив на південних схилах Карпат від Семигороду аж по Татри [Свенц 61-65]. Звичайно, не всі ці поселенці вижили. Батиєві татари, основна маса яких на Дунайську низину ринула якраз через Закарпаття, а ще точніше – долиною Латориці, змели з лиця землі тамтешні поселення, а мешканців їх знищили, якщо ті не встигали розбігтися. Багато сіл після цього спустошення і не відновилося [ПеДрев 68; Мицюк 32]. З XIII ст. самовільний приплив північнокарпатського населення ще більшою мірою посилюється. На територію тодішньої північної Угорщини прибувають нові поселенці різних соціальних груп із Прикарпаття, яких І. Панькевич називає предками української народності [ПанНар 15].

У XIX ст. серед істориків поширилася легенда, за якою подільський князь Федір Корятович у кінці XIV ст. привів із собою і поселив на Закарпатті 40 000 людей. Ця легенда не раз критикувалася як така, що не має під собою історичного ґрунту [ПеДрев 59-60; Bélay 88-89]. Найновіша спроба підвести лінгвістичні підвалини під цю легенду належить Й. О. Дзендзелівському, який на лексичному матеріалі прагне довести, що Ф. Корятович справді привів на Закарпаття багато подолян і волинян та дозаселив ними простір між річками Латориця і Ріка [ДзеКор 96104]. Протягом XIII-XIV сторіч угорські королі роздарували майже всі землі на закарпатській Верховині різним феодалам-землевласникам. Але людей, які обробляли б ці землі, на Закарпатті не вистачало. З цим пов'язаний і початок організованого залюднення верховинських районів Закарпаття великими групами колоністів, яких феодали в західних районах області поселяли на засадах права німецького, чи саксонського, а у східних – на основі права волоського [Мицюк 70-85]. Старост-локаторів, яким феодал доручав приводити поселенців на безлюдні панові землі із інших країв (переважно з Галичини) і засновувати на відведених площах нові села, на заході Закарпаття називали *шолтисами* (пор. угор. *soltész,* що з нім. *Schultheiss* – id.). *Шолтис* тоді ставиться на рівень із вільним шляхтичем. Виборну особу, яка стояла над кількома кенизами, чи кількома селами, називали *вайдою* (пор. румун, *voevod,* угор. *vajda* – id.). З тих часів на Закарпатті йдуть і прізвища *Шо́лтис*, *Ке́нес, Ке́нийз, Ке́низ, Кн'аз*', *Кн'аз'о́, Ва́йда, Вайда́нич, Ва́йдич, Вайду́лич, Кра́йник*, *Кра́йникович, Ста́роста* та деякі інші, первісна семантика яких, безперечно, соціальна. Локалізація цих прізвищ теж дуже показова. Прізвище *Кениз* та його фонетичні варіанти побутує лише на територіях, де було чинним волоське право, а прізвище *Шолтес* – у ареалі чинності права німецького.

Павло ЧУЧКА.
Уривки з книги
«Антропонімія Закарпаття»,
Ужгород, 2008.

▲ *Під час урочистого акту вручення відзнак в Гуменному.*

Нагороди з нагоди 705-річчя першої письмової згадки про Гуменне

Стало доброю традицією, що Гуменне з нагоди річниці першої письмової згадки про місто нагороджує визначних уродженців міста і колективи чи особистості або колективи, які мають певне відношення до міста.

Цього року нагороди отримали відомий музичний композитор, диригент і піаніст-віртуоз Петер Брайнер, зачинатель словацької непрофесійної фотографії Роберт Шпільманн, журналістка, публіцистка і перекладачка Анна Шимкулічова, лікар-анестезіолог Павол Терек та ін.

З-поміж культурних установ Премією приматора міста була нагороджена Вигорлатська бібліотека в Гуменному.

Вигорлатська бібліотека в Гуменному – важливий культурний заклад, який виховує мислення, розширює кругозір, надихає на освіту та здобуття знань. У 1924 році була створена міська бібліотека з 500 томами книг. Попередники нинішньої бібліотеки працювали в орендованих приватних приміщеннях, у приміщеннях будинку після Держбанку та в особняку. Грудень 1980 року став визначним в історії Вигорлатської бібліотеки – її перемістили у спеціально збудовану нову будівлю у новому житловому кварталі на Сідліську III, де вона перебуває й сьогодні. Бібліотека пропонує декілька циклічних проєктів. У рамках проєкту «Коли ми починаємо» організовуються дискусії та зустрічі з письменниками з усієї Словаччини, а також з іншими гостями, життя яких пов'язане з книжковою культурою. У 2022 році колектив бібліотеки організував дводенний літературний фестиваль під назвою «Фестиваль слова». Перший рік фестивалю був присвячений Мілану Зелінці. До акцій із найдавнішою традицією можна віднести конкурс «Літературні таланти» – конкурс непрофесійних авторів краю Гуменського, Снинського та Меджилабірського округів, який бібліотека оголошує з 1979 року. Бере активну участь у загальнословацьких та європейських проєктах, таких як *Ніч літератури, Дні європейської культурної спадщини, Прочитане літо, Ніч з Андерсеном,* читацький марафон *Читаємо...* та ін. Нині у її фонді майже 110 тис. бібліотечних одиниць – книг, газет і журналів. У 2024 році Вигорлатська бібліотека відзначить 100 років свого існування.

Нагороду прийняла директорка бібліотеки Марія Даньова.

Цього року до родини нагороджених посмертно приєднався багаторічний депутат словацького парламенту Іван Гопта (19.9.1958 – 21.12.2021), який весь час виявляв активну громадянську позицію до суспільних процесів у Словаччині і зокрема на теренах північно-східної Словаччини. Додаймо, що він гордо заявляв належність до свого роду – до української національності. З-поміж русинів-українців у попередні роки нагороди отримали: в 2002 році музикант, педагог мґр Микола Петрашовський (нар. 9.12. 2017 р.), в 2006 році авторка поетичних творів Юлія Прокіпчак (17.7.1935 – 9.12. 2017), в 2016 році посмертно художник Орест Дубай (15.8.1919 – 2.10.2005) та ін.

-р-

Сторінки минулого (64)

ВИШНІ ЯКУБ'ЯНИ – VYŠNÉ JAKUBANY – історична місцева частина Якуб'ян (окр. Стара Любовня)

Назва Вишні Якуб'яни – місцевої частини Якуб'ян – трапляється в літературі у зв'язку з Якуб'янами. Така назва відсутня не лише у Vlastivednom slovníku obcí Slovenska, але і в дальших виданнях. Про поселення під такою назвою згадано Д. Чапловичем, на що посилається Ян Бенько в своїй роботі *Osídlenie severného Slovenska* (1985): «Jakubany (Nižné a Vyšné) založené v roku 1322 boli doložené len v tomto roku ako dve osady, čo bolo asi odrazom majetkových pomerov ich šoltýsov.» Вишні Якуб'яни знаходились в теперішній місцевій частині *Янковці*. Археологи під час розкопок тут знайшли сліди старшого середньовічного поселення.

-мі-

Священник і поет Василь Кочемба (23.09.1937 – 23.12.1998)

Мало хто з читачів «Нового життя» знає, крім кількох любителів літератури та деяких парафіян, де бував священником, хто був і що нам залишив о. Василь Кочемба. Недожитий життєвий ювілей – 85-річчя від дня його народження є доброю нагодою пригадати його життя і діяльність на ниві літератури.

Він народився в руської-українському селі Великий Липник Старолюбовнянського округу. Село завжди було руське, дехто твердить, що лемківсько-українське, яке згадується в документах вже у XIV столітті і яке до сьогодні зберегло руську мову, традиції і церкву східного обряду. Воно дало світу ряд видатних людей, серед них і поета, публіциста, священника і патріота русинів-українців Василя Кочембу. Його батько, крім робіт на клаптику землі, займався ще й дрітарством. Дрітарське ремесло попробував й сам малий Василько, який супроводжував свого батька навіть у Моравію, коли той взяв «крошню» на плечі і поїхали разом заробити якісь грошенята. Батько ще був довгі роки кантором і церковні співи та обряди назавжди запали в душу малого Василька. Може, і вони визначили пізніший його життєвий шлях. Закінчивши Середню економічну школу в Попраді (1955), поступив на Православний богословський факультет у Пряшеві (1959) і став священником. Був настоятелем приходів у Чабалівцях, Удолі, Остурні, Бежівцях, Тихому Потоці. В 1968 році, коли була оновлена Греко-католицька церква в Чехословаччині, він прийняв греко-католицьке віросповідання і став деканом-настоятелем в Грабівчику, потім в Млинарівцях, Раківчику, Сорочині. Останні роки жив у Пряшеві, де і помер, але похований у рідному селі – Великому Липнику.

Свої враження і почуття від побаченого і пережитого пробував покласти на папір уже в шкільні роки, коли відвідував школу в Попраді. Писав все життя українською і словацькою мовами. Священницька служба в названих селах надала йому багато матеріалу, інспірацій, викликала у нього чимало почуттів, змушувала його задумуватися над сенсом свого життя і церкви як такої, які намагався покласти на папір і зобразити в поетичних творах та статтях. Та й ще чудова природа, народні пісні, звичаї – все знайшло своє відбиття у його творах. Твори, написані українською мовою, друкував у «Новому житті», «Дружно вперед», «Дуклі», церковному часописі «Благовістник» (українською і словацькою мовами), словацькою мовою у газетах і журналах «Slovo», «Blahovistnyk» «Kalendár pre gréckokatolíkov», «Diecézny hlas», «Kresťanský hlas», «Nový roľník» та інші. Деякі твори друкував під псевдонімом «Лацо Дунаєцький». На запитання, чому писав і словацькою мовою, відповідав, що хоче, щоб його слово доходило і до тих, хто не знає або забув рідну українську мову, а знає словацьку. В. Кочемба, на думку доц. о. Ф. Данцака, доцента і викладача богословського Греко-католицького факультету Пряшівського університету та дослідника його творчої діяльності і життя взагалі, «був переконаним українцем», хотів, щоб його вірші і статті змогли читати українці і словаки.

Після відвідин своєї рідні в США вирішив видати першу поетичну збірку українською мовою під промовистою назвою «*З неба і землі*» (СПВ-ВУЛ, Пряшів, 1991). Він так ніби продовжив у нових умовах літературну діяльність своїх попередників – священників о. Омеляна Невицького, уродженця села Шеметківці Свидницького округу (1878-1939), священника-монаха о. Степана Сабола (Зореслава, 1909-2003)), родака міста Пряшів словацько-руського подружжя, який вивчив українську мову в монастирях Закарпаття та Галичини і став теж переконаним українцем, пропагандистом українського слова, модерним українським поетом та істориком Греко-католицької церкви Пряшівщини. Через шість років о. В. Кочемба майже під такою ж назвою видав словацькою мовою поетичну збірку «Zo zeme i z neba» (1997). Але це не переклад першої, хоч в ній знайдемо кілька перекладених віршів із першої збірки, переважають в ній нові, оригінальні вірші, написані уже словацькою мовою. Але загальний дух віршів, атмосфера, краєвиди мають місцевий русько-український характер, бо він думав передусім рідною мовою і не дивно, що відбилось в ній русько-карпатське світовідчуття.

Збірку віршів «З неба і землі» складають світські і духовні вірші. Знаходимо в ній чимало віршів, в яких оспівав чарівну природу Замарґор'я («Весна», «Літо», «Осінь», «Зима», «Під татранськими скилами», «Гей, полечко, поле...», «Біда, як Верх високий...»), свою рідну маму, дружину («Ми йшли поруч», «Дружині»), доньку Людмилу («Людмилці»), але й тяжке життя селян, з болем писав про причини, які змушували його краян залишати свої клаптики землі, бідну хатину і їхати в США, де не всі знайшли щастя, чи брати «крошню» і йти дротувати по світі. Другу групу складають вірші духовні, що й зрозуміло, адже він був священником («Святому Отцеві Янові-Павлові II», «До благословенних шістдесятих роковин отця біскупа Монс. Яна Гірки», «Ріка, що має серце», «Там, де є два сонця», «Оновлена колядка», «Коли помру», «Епітафія на власну могилу» та інші.). Він у своїх творах намагався показати правду життя, боровся за правду, добро, красу людини на землі, зичив людям щастя і добро на землі і в небі, вірив у вічність людини і боровся за спасу душі кожної людини. Його поезія відносно багата на оригінальні художні образи, метафори, порівняння та інші засоби, часто викликані народною піснею чи говіркою, які збагатили нашу літературу. Вірші писав традиційною формою, щиро, з любов'ю, як у вірші «Заклик до народу»:

Народе рідний мій,
пригноблений віками,
ти вільним птахом
нині ввись злетів.
Звертаюся до тебе,
наче син, словами
Духновичевих вогняних
рядків:

– Своє шануймо, не цураймось нерозважно,
любім свій гордий рід,
своє ім'я...
Ніде не знайдеться
таких синів одважних,
Яких ростить Слов'янщини
сім'я.

Ти сам себе не знав, не знав
ти правди, бідний,
бо ти історію і не гортав...
Тепер ти знаєш твердо,
котрий край твій рідний,
та й в Україні матір
ти спізнав.

В іншому вірші пише:

Хліб, хата, праця,
рідна мова,
тужлива пісня колискова,
лани і гомінкова діброва,
над ними дзвонів перемова –
це мир, його живі
краплини,
які щоночі й щогодини
ростять пагінчики
незгинні
Добра і Правди у людині.

Він керувався у своєму житті, як пише о. Ф. Данцак, думкою Л. Толстого, любити всіх і бути люблений всіма. Чимало його віршів залишилось у рукописах і чекають свого видання.

Публіцистичні статті нам не довелось читати, за винятком однієї у журналі «Благовістник» (1973,ч.11) – «V duchu prijateľstva ta braterstva», яка написана в дусі тодішньої офіційної політичної ситуації. Докладніше про Кочембову публіцистику пише о. Ф. Данцак у своїй монографії «Vasiľ Kočemba, kňaz, básnik, redaktor, publicista» (2009), яку написав у співавторстві з М. Томчаковою і видала її Старолюбовнянська бібліотека.

В. Кочемба був ініціатором, довгі роки організатором і головою журі загальнословацького літературного змагання, яке організаційно щороку забезпечувала згадана Старолюбовнянська бібліотека під назвою «Poetická Lubovňa». Бібліотека після його смерті встановила Премію, яка носить його ім'я, щоб так вшановувати його заслуги і пам'ять. Змагання проходять у святковій атмосфері за участі багатьох учасників і гостей Словаччини. Премію вручають голова міста Стара Любовня та староста села Великий Липник, де поет народився і похований.

Поетичні твори о. В. Кочемби останнім часом почали виходити у різних антологіях в Україні («Під синіми Бескидами») та у нас («Святість любові», «Sú také chvíle»), що засвідчує, що він не локальний поет, але його поезія витримує вимоги загальноєвропейські і як така звертається до широкого кола читачів. Вона актуальна і сьогодні.

Михайло РОМАН.

Ярини (1 жовтня). Цей день ще називали «журавлиним літом».

Якщо на Ярини відлетять журавлі, то через два тижні чекай морозів, а як затримаються – зима раніше себе не покаже.

Трохима (2). У цей день хлопці й дівчата обирали одне одного. Звідси й примовлянка: «На Трохима не проходить щастя мимо – куди Трохим, то й воно за ним».

З 2 по 10 жовтня пасічники переносили в омшаники (погребки) вулики. При цьому спостерігали: якщо бджоли старанно позаліплювали вічка воском чи прополісом – зима буде суворою, а коли злегка, то теплою.

Дениса (3). Північний вітер – на холод, південний – на тепло, західний – на мокречу, а східний – зимно, але сонячно.

Кіндрата (4) . Починали готуватися до зими. Про тих, хто легковажив, казали: «Пустий господар по Кіндраті не має ще кожуха в хаті». Різкий північно-східний вітер – на холодну зиму.

Фотія (5). Якщо листя з берези ще не пішло, то сніг ляже пізно; коли ж дерева звільнились, то наприкінці січня буде тривала відлига.

Народний прогностик
ЖОВТЕНЬ

Зачаття Івана Предтечі (6). Намагалися нічого не заготовляти на зиму, бо почорніє. Дівчата й жінки з цього дня бралися за рукодільництво – пряли, ткали, вишивали.

Тік і потік починок приволік. На Предтечі тулися до печі.

Єфросинії (8). Цей день у народі ще називали «капустником», бо, за повір'ям, пошаткована капуста мала довго й добре зберігатися.

Не треба в капусту й олії, як пошаткуєш на Фросинії.

Коли на Єфросинії тепла погода, то ще тепло потриває три тижні. Якщо цього дня випаде сніг, то зима встановиться на Михайла (21.11.).

Ранній сніг – на ранню й теплу весну; якщо він глибокий, то наступного року буде добрий врожай, якщо сухий – літо буде погоже.

Івана Богослова (9). Завершували всі польові роботи.

Хто не посіяв до Богослова – не варт доброго слова.

Коли до Богослова проса буде з ложку, то буде і в ложку.

На Богослова дощ зі снігом – у січні тричі піде дощ; сонячно і тепло – червень буде дощовий і холодний.

Покрова (14). З Покрови починалися вечорниці, котрі тривали до Великодня, і весілля, які тривали до пилипівських заговин (27.11.). Це була пора наймасовіших шлюбів. Тому й казали: «Прийшла Пречиста (з цього часу можна було засилати сватів) – несе старостів нечиста, а як прийде Покрова – зареве дівка, як корова».

Ввечері, напередодні Покрови, господарі тричі кидали через хату шмат кізяка, «щоб оселя була не курна», а вдосвіта спалювали його в печі, «аби взимку сухою була хата»; якщо житло сиріло, то на Покрову вирізали чотири дернини, клали їх на горищі по всіх кутках травою вниз, «щоб сухо в хаті було».

У Карпатах на Покрову поверталися з полонин пастуші отари.

Яка погода на Покрову, такою буде і зима.

Якщо в цей день сніг не покрив землю – не покриє в листопаді та грудні.

Якщо до цього дня не опаде з вишень листя – на теплу зиму.

Зранку вітер з півдня, а по обіді із півночі – початок зими буде теплим, але згодом похолодає.

Якщо вітер з півдня низовий – зима буде теплою, з півночі горішній – холодною, із заходу – сніжною; коли ж протягом дня вітер буде змінювати напрямок, то і зима буде нестійкою.

Покрова породила й чимало прислів'їв.

Хто лежить до Покрови, той продасть усі корови.

До Покрови давали молоко корови, а після Покрови пішло молоко в роги корові.

До Покрови думай про пашу корові.

Минула Покрова – з'їла полудень корова.

По Покрові і слід по корові.

По Покрові – то і по теплові.

Настали жнива, лежить баба нежива, а прийшла Покрова, стала баба здорова.

Прийшла Покрова – зосталася здорова.

Недалеко до Покрови – ще сіна накошу, а прийшла Покрова – заніміла мова.

Покрова всю землю покриває листям або снігом.

Прийшла Покрова – натопи хату без дрова.

Прийшла Покрова – всохла діброва.

Хто сіє по Покрові, той не має, що дати корові; той виводить взимі по корові; ...той відсіває по корові.

Покрова накриває траву листям, землю снігом, воду льодом, а дівчат – шлюбним вінцем.

Прийшла Покрова – заревіла дівка, як корова.

Покрівонько, Покрівонько, покрий мені голівоньку яков-таков онучею, хай дівкою не мучаюсь; ...як не хусткою, то онучею, бо дівкою вже надокучило; ...хоч ганчіркою, аби я була жінкою.

Сергія Послушного (20). З цього дня вже чекали зими. Якщо земля вкриється сніжком, то через місяць буде справжня зима.

Якова (22). Зима стає на ноги. Можна сподіватися і на сніжну крупу.

Після Якова осінь вже заплакала. Після Якова тепла ніякого.

Євлампія (23). Куди ріжки місяця покажуть, звідти будуть дути вітри.

Євфимії (28). Цей день ще називали «болотихою». Розкисли дороги – застрягли в Євфимки ноги. Як зачнеться на Євфимку моква, то аж до морозів трива.

Осія (30). В цей день колесо з віссю прощається. Віз у засторонок поліз, а сани ще не зніс. Жовтень ні колеса, ні полоза не любить, бо їде на рябій кобилі.

Луки (31). Крім осіннього, є і весняний (5.05.). З цієї нагоди жартували: «До весняного Луки ані хліба, ані муки, а прийшов осінній Лука – з'явилися хліб і мука». Вже починали перевозити сіно з далеких відстаней. До Луки не везуть сіна з луки. Як не придбаєш до Луки, то не буде ані хліба, ані муки.

«Місяцелік».

В Кошицях (вул. Главна, 11) до ваших послуг
Zdravotnícke potreby
Gabriela Hajtášová M-SHOP

Бардіївська бібліотека святкує своє 70-річчя
Фонд бібліотеки нараховує понад 77 тисяч бібліотечних одиниць

Бардіївська бібліотека цього року відзначає 70 років свого заснування. Як одна з восьми бібліотек Пряшівського самоврядного краю (PSK – ПСК) відзначає важливі вихи своєї діяльності в регіоні різними акціями.

Окружна бібліотека імені Давида Ґутґесела в Бардієві, заснована в 1952 році, сьогодні сприймається як важлива культурно-суспільна установа, спрямована на підтримку розвитку людини та освіти. Наприклад, запровадження нової інформаційної системи Dawinci та доступність електронних книг, фінансованих ПСК, сприяли її модернізації.

▲ *У святі з нагоди 70-річчя бібліотеки взяв участь голова ПСК Мілан Маєрський.*

«Однією із значних інвестицій, яка сприяла покращенню бібліотечних послуг, стало впровадження нової бібліотечної системи Dawinci, яка також вимагала придбання нової технології. У 2020 році ми запровадили систему в усіх бібліотеках краю, а в Бардієві ми виділили майже 11 000 євро для цієї мети», – пояснив голова ПСК Мілан Маєрський під час урочистої академії 8 вересня 2022 року, організованої з нагоди ювілею Бардіївської бібліотеки. За його словами, Бардіївська бібліотека була однією з тих, де були завершені технічні деталі сертифікації системи для цілей платіжних терміналів, які згодом можуть бути застосовані в інших регіональних бібліотеках.

«Система принесла привабливу новинку – послугу електронної книги, яка з'явилася в найвідповідніший момент, під час пандемії коронавірусу, коли багато читачів радо сприйняли можливість брати електронні книги. Вони могли і можуть брати їх безкоштовно», – додав М. Маєрський.

Значних змін бібліотека зазнала завдяки іншим успішно реалізованим проєктам. З 2018 року крайова самоуправа вклала сюди загалом понад 350 тис. євро та виділила з бюджету майже 57 тис. євро на придбання нових книжок до бібліотечного фонду.

«Нещодавно у бібліотеці модернізували абонементи, відремонтували санвузли майже на 150 тис. євро, газову котельню, у що було вложено понад 82 тис. євро. Придбано нові стелажі у відділ для дітей та юнацтва, придбано нове інтер'єрне обладнання для бібліотеки. Ми дуже раді, що разом нам вдалося створити сучасне та гостинне середовище для наших читачів та відвідувачів», – сказала з цього приводу директорка бібліотеки Івета Міхалкова.

Бібліотека в Бардієві наразі нараховує близько 3000 користувачів, які в першому півріччі цього року зробили понад 76 500 позичок. Бібліотечний фонд нараховує понад 77 тис. примірників. Минулого року бібліотека організувала понад 400 акцій, спрямованих на підтримку читання – авторські читання, літературні фестивалі, виставки, фахові семінари, дискусії, конкурси, комунікативні тренінги, творчі майстерні, табори і відвідало їх майже 31 тис. осіб. Лише за перше півріччя 2022 року бібліотека провела майже 220 акцій на підтримку читання та прийняла понад 19 300 відвідувачів.

Річницю заснування бібліотека відзначає тижневою програмою, присвяченою зустрічам із видатними діячами літератури та мистецтва. А також акції з мандрівниками та фотовиставку про історію бібліотеки.

Даша ЄЛЕНЬОВА,
прессекретар ПСК.

Календар

1.10.1187 р. – помер галицький князь Ярослав Осмомисл, який поширив кордони Галицької держави аж до гирла Дунаю (835).

1.10.1897 р. – народився український письменник, поет і прозаїк Валер'ян Поліщук (125). Розстріляний 3.11.1937 р.

2.10.1837 р. – народився український поет, прозаїк Леонід Мосендз (185). Помер 14.10.1948 р.

3.10.1897 р. – народився французький письменник Луї Арагон (125). Помер 24.12.1982 р.

3.10.1892 р. – народилася чеська перекладачка української та російської поезії Маріє Марчанова (130). Померла 3.9.1979 р.

3.10.1912 р. – народився в Странянах Старолюбовнянського округу педагог, церковний діяч Микола Крет (110). Помер 29.4.1983 р.

3.10.1932 р. – народився Петро Гринко, довгорічний директор ССТШ в Меджилабірцях (90).

3.10.1942 р. – загинув у Будапешті політичний діяч, публіцист Олекса Борканюк (80). Народився 11.1.1901 р. на Закарпатті.

3.10.1942 р. – народився у Збудському Рокитові (сьогодні Рокитів) Гуменського округу письменник Михайло Дробняк (80). Помер 8.6.1984 р.

4.10.1582 р. – папа Римський Григорій XIII оголосив про проведення реформи календаря, яка мала за мету ліквідувати помилку в обчисленні дат. Із моменту запровадження юліанського календаря до XVI ст. набігла різниця в 10 днів порівняно з астрономічною датою. Тож, згідно з нововведенням Папи, після 4 жовтня 1582 р. одразу наставало 15 жовтня. Новий календар отримав назву «григоріанського».

6.10.1887 р. – народився в с. Цеперів у Галичині педагог, мовознавець, історик літератури Іван Панькевич (135). Помер 25.2.1958 р. в Празі.

6.10.1897 р. – народився в Галичині педагог, культурно-освітній діяч Іван Ковальчук (125). Помер 8.2.1977 р. в Кошицях.

6.10. 1912 р. – народився в Ублі Снинського округу діяч молодіжного руху Йосиф Гавелка (110). Замордований фашистами у травні 1940 р. в Ужгороді.

11.10.1867 р. – народився в Габурі Меджилабірського округу письменник, юрист Михайло Чабиняк (155). Помер 28.10.1915 р.

11.10.1962 р. – відкрився II Ватиканський собор, який скасував обов'язкову латинську мову на католицьких богослужіннях (60).

12.10.1952 р. – народився в Гуменному педагог, художник Михайло Бицко (70).

15.10.1917 р. – народився в Красному Броді Меджилабірського округу філолог, педагог Андрій Сопира (105). Помер 21. 4. 1998 р. в Братиславі.

16.10.1837 р. – народився на Закарпатті письменник, журналіст, лексикограф та етнограф Олександр Митрак (185). Помер 17.3.1913 р.

18.10.1887 р. – народився на Поділлі музикант і диригент, один з основоположників Руського театру товариства «Просвіта» в Ужгороді Олекса Приходько (135). Помер 1979 р.

18.10.1907 р. – народився в Ґіралтівцях Свидницького округу вчитель Державної руської учительської академії та Державної руської гімназії в Пряшеві Ладислав Коленка (115).

19. – 21.10.1947 р. – більшовики вивезли в Сибір 150 000 українців (75).

20.10.1997 р. – помер педагог, літературний критик Ілля Волощук (25). Народився 2.8.1914 р. в Нанкові на Закарпатті.

20.10.1912 р. – народився в Ужгороді фольклорист, музикознавець Дезидерій Задор (110). Помер 16.9. 1985 р.

21.10.1672 р. – народився гетьман Війська Запорозького Пилип Орлик (350). Помер 24.5.1742 р.

22.10.1907 р. народилася в Руському Снинського округу Ганна Дуркот, казкарка Пряшівщини (115).

22.10.1927 р. – народився на Лемківщині історик, етнограф, письменник Іван Красовський (95). Помер 24.2.2014 р. у Львові.

23.10.787 р. – Вселенський собор християнської церкви встановив порядок ікон, що зберігся й донині (1235).

27.10.1932 р. – народився в Ряшеві Бардіївського округу педагог, історик Юрій Бришкар (90). Помер 15.4.1984 р.

30.10.1947 р. – помер український поет, перекладач Юрій Клен (70). Народився 4.10.1891 р.

30.10.1882 р. – народився Михайло Бойчук, український художник, професор, основоположник бойчукізму (140). Був розстріляний радянською владою як «шпигун» після творчої подорожі Європою.

31.10.1982 р. – помер хімік-технолог, почесний член пленуму Української Народної Ради Пряшівщини Гаврило Михалич (35). Народився 1.11.1902 р. у Валяшківцях Гуменського округу.

1927 р. – в Острожниці на Снинщині мовознавцем І. Панькевичем виявлено Острожницькі пергаментні листки XI – XII ст. (90).

NOVE ŽYTŤA Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 72. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,41gKFtogHYuTLgtmff2zbx9hk7DWS8VB612gDjf1YFPsfT66jV4UFCBNJSsUKKBpwf9y4CunA1Uoucx Skm8NLtmRFxDFATcSlovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s.. Stredisko predplatného tlače. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Počítačová sadzba NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 72. Головний редактор Мирослав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.